OILA-MAKTAB-MAHALLA HAMKORLIGIDA ÖQUVÇILARDA IJTIMOIY MAS'ULIYATNI RIVOJLANTIRIŞNING PEDAGOGIK ŞART-ŞAROITLARI

Uzakov Arslon Avazoviç,
Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti tadqiqotçisi
DOI: 10.67620/yoshlarvailm.0340023

Annotatsiya. Maqolada umumiy örta ta'lim muassasalari öquvçilarida ijtimoiy mas'uliyatni oila, maktab va mahalla hamkorligida rivojlantirişning pedagogik şart-şaroitlari aniqlangan va nazariy jihatdan asoslangan. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bölib, unda pedagogik va psixologik adabiyotlar, Özbekiston Respublikasining amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlari, xalqaro meta-tahlillar natijalari hamda rasmiy ta'lim statistikasi tizimli, faoliyatli va kompetensiyaviy yondaşuvlar asosida tahlil qilindi. Natijada özaro boğliq tört pedagogik şart ajratildi: taşkiliy-boşqaruv, mazmuniy-metodik, psixologik-pedagogik va kommunikativ-ma'rifiy şartlar. Ularning har biri uçun tarkibiy qismlar, mas'ul subyektlar va bajarilganlik körsatkiçlari belgilandi, şart-şaroitlarni amalga oşirişning ustuvor prinsiplari va tört bosqiçli ketma-ketligi taklif etildi. Şartlarning har biri ijtimoiy mas'uliyatli faoliyatning intellektual, motivatsion, emotsional, irodaviy va öz-özini boşqariş funksiyalaridan bir yoki bir neçtasini ta'minlaşi körsatib berildi.

Kalit sözlar: ijtimoiy mas'uliyat; pedagogik şart-şaroitlar; oila-maktab-mahalla hamkorligi; ijtimoiy foydali faoliyat; refleksiya; "Mahalla yettiligi".

Аннотация. В статье выявлены и теоретически обоснованы педагогические условия развития социальной ответственности учащихся общеобразовательных школ во взаимодействии семьи, школы и махалли. Исследование носит теоретико-аналитический характер. В его рамках на основе системного, деятельностного и компетентностного подходов проанализированы педагогическая и психологическая литература, действующие нормативно-правовые документы Республики Узбекистан, результаты международных метаанализов, а также официальная образовательная статистика. В результате выделены четыре взаимосвязанных педагогических условия: организационно-управленческое, содержательно-методическое, психолого-педагогическое и коммуникативно-просветительское. Для каждого из них определены структурные компоненты, ответственные субъекты и показатели реализации. Предложены приоритетные принципы и четырёхэтапная последовательность реализации данных условий.

Ключевые слова: социальная ответственность; педагогические условия; взаимодействие семьи, школы и махалли; общественно полезная деятельность; рефлексия; «Семёрка махалли».

Abstract. The article identifies and theoretically substantiates the pedagogical conditions for developing social responsibility among students in general secondary education institutions through cooperation between the family, school, and mahalla. The study is theoretical and analytical in nature. It examines pedagogical and psychological literature, current regulatory and legal documents of the Republic of

Uzbekistan, findings from international meta-analyses, and official education statistics through the application of systemic, activity-based, and competency-based approaches. As a result, four interrelated pedagogical conditions are identified: organizational and managerial, content-related and methodological, psychological and pedagogical, and communicative and educational conditions. The structural components, responsible stakeholders, and implementation indicators are defined for each condition. The study also proposes priority principles and a four-stage sequence for implementing these conditions. It demonstrates that each condition contributes to one or more functions of socially responsible behavior, including intellectual, motivational, emotional, volitional, and self-regulatory functions.

Keywords: social responsibility; pedagogical conditions; family-school-mahalla cooperation; socially beneficial activities; reflection; “Mahalla Seven”.

Kiriş

Zamonaviy maktabdan öquvçini nafaqat bilimli, balki öz xatti-harakatlarining ijtimoiy oqibatlarini anglaydigan şaxs sifatida tarbiyalaş kutiladi; Inçxon deklaratsiyasida ham ta’lim faol fuqarolik va ijtimoiy birdamlik omili sifatida talqin etiladi (UNESCO, 2016). Mazkur maqolada ijtimoiy mas’uliyat şaxsning ijtimoiy me’yor va burçlarni anglaşi, özgalar holatiga befarq bölmasligi va taşqi nazoratsiz ham mas’uliyatli harakat qilişga tayyorligini ifodalovçi integral sifat sifatida tuşuniladi. Uning tarkibida motivatsion-qadriyatli, kognitiv, emotsional-empatik, irodaviy-faoliyatli va refleksiv komponentlar ajratiladi; dissertatsiya modelida ular mos ravişda motivatsion, intellektual, emotsional, irodaviy va öz-özini boşqariş funksiyalariga tayanadi.

Bu sifat yoş bilan öz-özidan rivojlanmaydi. 3 500 dan ortiq ösmir iştirokidagi longitud tadqiqot 10-16 yoş oraliğida ijtimoiy mas’uliyat qadriyatlari pasayişini, oila, maktab, tengdoşlar va jamoatçilik körsatgan qöllab-quvvatlaş esa ularning har biri bilan mustaqil boğliqligini aniqlagan. Demak, mas’uliyatli xulq öquvçi yaşaydigan muhitlar bir yönalişda harakat qilgandagina barqarorlaşadi – ekologik nazariyada bu mezotizim, ya’ni mikrotizimlar orasidagi aloqalar orqali izohlanadi. Milliy tafakkurda ham Forobiy insonning kamolotga kişilarning özaro yordami orqali erişişini asoslagan, mahalla esa bu ğoyaning ijtimoiy-madaniy ifodasi sifatida tarbiyaviy vazifani bugungaça bajarib kelmoqda.

Davlat siyosati ham şu yönalişni qöllab-quvvatlaydi. “Ta’lim töğrisida”gi qonun milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirişni ta’lim prinsipi sifatida belgilagan, “Özbekiston – 2030” strategiyasining 38-maqsadida oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlaş vazifasi qöyilgan edi; 2026-yil fevralida strategiya yangi tahrirda tasdiqlandi. Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi esa ota-onalar, pedagoglar va mahalla hamkorligining samarali mexanizmini yaratişni ustuvor yönaliş deb biladi. 2024/2025-öquv yili boşida 10 943 ta maktabda 6 776,3 ming öquvçi tahsil olgani hamkorlikni ommaviy pedagogik amaliyot masalasiga aylantiradi.

Şunga qaramay, hamkorlikka oid tadqiqot va hisobotlarda asosan uning şakllari – ötkazilgan tadbirlar – tavsiflanadi, qanday şaroitda hamkorlik öquvçining mas’uliyatiga

aylanişi esa oçiq qolmoqda. Maktab va mahalla örtasidagi kelişuv taşkiliy imkoniyatni bildiradi, ammo öquvçi oldida haqiqiy tanlov bölmasa, uning tarbiyaviy ta'siri çeklanadi. Hamkorlikning pedagogik mazmuni öquvçiga ijtimoiy vaziyatni tuşuniş, ehtiyojni aniqlaş, vazifani qabul qiliş va öz harakatini baholaş imkoni berilgandagina yuzaga çiqadi. Tadqiqotning maqsadi – oila–maktab–mahalla hamkorligida ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirişning pedagogik şart-şaroitlarini aniqlaş, ularning tarkibi va amalga oşiriş tartibini nazariy asoslaş.

Tadqiqot metodologiyasi

Metodologik asosni uç yondaşuv taşkil etdi. Tizimli yondaşuv oila, maktab va mahallani öquvçi rivojlanişiga birgalikda ta'sir etuvçi muhitlar sifatida körişga imkon berdi. Faoliyatli yondaşuvga köra ijtimoiy mas'uliyat ijtimoiy ahamiyatli faoliyat jarayonida şakllanadi. Kompetensiyaviy yondaşuv natijani bilim, könikma, motivatsiya, qadriyat munosabatlari va emotsional-irodaviy özini boşqariş birligi sifatida talqin etadi.

Qöllangan metodlar: adabiyotlarni nazariy tahlil qiliş; 2012–2024-yillarda qabul qilingan olti me'yoriy hujjat matni va maqomini lex.uz bazasi orqali 2026-yil oktabr holatiga tekşiriş; xalqaro meta-tahlillar natijalarini ikkilamçi tahlil qiliş (qiymatlar manba jadvallaridan özgarişsiz olindi); rasmiy statistika asosida hududlar kesimida bitta maktabga töğri keladigan öquvçilar sonini hisoblaş; tizimlaştiriş va pedagogik modellaştiriş. Şartlarni ajratişda tört mezon qöllandi: zaruriylik, birgalikdagi yetarlilik, boşqariluvçanlik (şartni maktab va hamkorlari yarata oladi) va empirik asoslanganlik.

Tahlilda "şart", "mexanizm" va "natija" tuşunçalari ajratildi. Şart faoliyatga imkon beruvçi vaziyat, mexanizm bu vaziyatning öquvçi tajribasiga aylaniş yöli, natija esa bilim, munosabat yoki mustaqil xulqdagi ehtimoliy özgarişdir. Masalan, yoşlar yetakçisi bilan muntazam muloqotning yölga qöyilişi – şart, öquvçilarning mahalladagi aniq muammoni birgalikda örganişi – mexanizm, taşabbusni özi ilgari surişi esa kuzatiladigan natija. Uşbu bosqiçda yangi empirik ma'lumot yiğilmadi: maqola pedagogik loyihalaşning asoslangan variantini taqdim etadi, şartlar samaradorligi esa tajriba-sinov orqali tekşiriladi.

Natijalar

Hamkorlikning me'yoriy-huquqiy asoslari

1-jadval

Oila, maktab va mahalla hamkorligiga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar

Hujjat	Rekvizitlari	Hamkorlikka oid asosiy qoidalar	Maqomi (2026-yil oktabr)
"Ta'lim töğrisida"gi Qonun	23.09.2020, ÖRQ-637	Tarbiya ta'rifi (3-modda); qadriyatlarni singdiriş prinsipi (4-modda); ota-onalar ta'lim jarayoni iştirokçisi	Amalda
"Fuqarolarning özini özi boşqariş organlari töğrisida"gi Qonun	22.04.2013, ÖRQ-350	Fuqarolar yiğini ta'lim muassasalari rahbarlari hisobotini har çorakda eşitadi (11-modda)	Amalda (özgartişlar bilan)

Hujjat	Rekvizitlari	Hamkorlikka oid asosiy qoidalar	Maqomi (2026-yil oktabr)
VMQ 175-son qarori	19.06.2012	“Oila – mahalla – ta’lim muassasasi” kengaşlari; ota-onalar universiteti	01.09.2024 dan kuçini yöqotgan
VMQ 1059-son qarori (Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi)	31.12.2019	Ota-onalar, pedagoglar va mahalla hamkorligi mexanizmi; mahallalarda ota-onalar universitetlari	Amalda
“Özbekiston – 2030” strategiyasi (PF-158)	11.09.2023	38-maqsad: oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlaş	2026-yil fevralda yangi tahrir bilan almaştirilgan
VMQ 292-son qarori (“Mahalla yettiligi”)	18.05.2024	Yoşlar yetakçisining individual işi; nuroniylar bilan maktablarda suhbatlar; a’zolarni KPI böyiça baholaş	Amalda

Izoh. *Muallif tomonidan lex.uz ma’lumotlari asosida tuzilgan; VMQ – Vazirlar Mahkamasi qarori*

Tahlil uç xulosaga olib keladi. Hamkorlik uçun institutsional kanallar mavjud: fuqarolar yiğinida maktab rahbarining çoraklik hisoboti (Özbekiston Respublikasi, 2013), “Mahalla yettiligi” a’zolarining aniq vazifalari va ota-onalar universitetlari. Biroq uç hamkorni bitta tuzilmada birlaştirgan 2012-yilgi qaror 2024-yil 1-sentabrdan kuçini yöqotdi, hozir esa har bir subyekt öz samaradorlik körsatkiçlari böyiça hisob beradi – bu sa’y-harakatlar tarqoqligi xavfini tuğdiradi. Nihoyat, hujjatlarda maqsadlar qadriyatlar tilida ifodalangan, öquvçilardagi mas’uliyat darajasini baholaş mezonlari esa belgilanmagan. Demak, muvofiqlaştiriş va natijaga yönaltirilgan monitoring maktab darajasida yaratilişi lozim.

Pedagogik şart-şaroitlar tizimi

Taşkiliy-boşqaruv şarti hamkorlikni tasodifiy tadbirlar yiğindisidan boşqariladigan jarayonga aylantiradi. U maktab qoşidagi hamkorlik kengaşi, yagona yillik reja, vakolatlarning aniq taqsimoti va natijalar monitoringini öz içiga oladi. 213 ta maktab dasturi böyiça meta-tahlilda amalga oşirişda muammolar bölgan ijtimoiy-emotsional ta’lim dasturlarining natijalari past bölgan: yaxşi loyihalangan dastur ham sifatsiz taşkil etilsa, samara bermaydi.

Mazmuniy-metodik şart mas’uliyat mazmunini öquv fanlari, sinfdan taşqari faoliyat va mahalla hayoti bilan boğlaydi. Uning vositalari – öquvçi tanlov qilib, oqibatini baholaşi lozim bölgan ijtimoiy vaziyatlar, fan mavzulariga boğlangan loyihalar, haşar, keksalar va ehtiyojmand qöşnilarga ğamxörlik, ekologik taşabbuslar. 62 ta tadqiqot meta-tahliliga köra, xizmat orqali öqitiş fuqarolik faolligiga (0,27) va ijtimoiy könikmalarga (0,30) ijobiy ta’sir körsatadi.

Psixologik-pedagogik şart öquvçini ta’sir obyekti emas, faoliyat subyekti sifatida körişni talab etadi: u loyiha mavzusini tanlaş va rejalaştirişda qatnaşadi, vazifani oxiriga yetkazişda irodaviy özini nazorat qöllab-quvvatlanadi, har

bir faoliyat refleksiya bilan yakunlanadi. Mas'uliyat qadriyatlarining pasayişi 10-16 yoşga töğri kelişi 5-9-sinflarni hamkorlikning ustuvor bosqiçi sifatida belgilaşga asos beradi.

Kommunikativ-ma'rifiy şart oila bilan ikki tomonlama muloqot va ota-onalarning pedagogik madaniyatini oşirişni qamrab oladi. 50 ta tadqiqot meta-tahliliga köra, ota-onaning farzandi bilan kutilmalarni muhokama qilişi va maktab işini kelajak bilan boğlaşi eng barqaror ijobiy natija bergan, uy vazifasiga bevosita yordam esa salbiy boğliqlik körsatgan. Mas'uliyat nuqtai nazaridan bu muhim: ota-ona bola örniga işlamasligi, balki mas'uliyatni bosqiçma-bosqiç unga ötkazişi kerak. Mahallalardagi ota-onalar universitetlari bu işning tayyor şaklidir.

Şartlar teng şeriklik, ta'sirlarning uzviyligi, faoliyatga asoslanganlik, refleksivlik, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyğunligi hamda individual-differensial yondaşuv prinsiplari asosida amalga oşiriladi. Ular dissertatsiya modelidagi funksiyalar bilan ham boğliq: mazmuniy-metodik şart intellektual va irodaviy, psixologik-pedagogik şart motivatsion va öz-özini boşqariş, kommunikativ-ma'rifiy şart emotsional va motivatsion funksiyalarni qöllab-quvvatlaydi, taşkiliy-boşqaruv şarti esa ularning izçil işlaşini ta'minlaydi. Şu bois bitta şartning yöqligi mas'uliyat tuzilmasidagi muayyan komponentni "böş" qoldiradi. Mazmuniy reja bölmasa, hamkorlik uçraşuvlar jadvaliga aylanadi; sinf muhiti xatoni tan olişga imkon bermasa, refleksiya kutilgan javobni takrorlaşga qisqaradi; ota-onaga bir tomonlama topşiriq yuboriş esa kommunikativ şart bajarilganini anglatmaydi. Şuning uçun şartlarni "mavjud - mavjud emas" tamoyili bilan emas, haqiqiy amalga oşiş belgilari böyiça baholaş lozim.

2-jadval

Pedagogik şartlar böyiça mas'ul subyektlar va bajarilganlik körsatkiçlari

Şart	Asosiy tarkibiy qismlar	Mas'ul subyektlar	Bajarilganlik körsatkiçlari
Taşkiliy-boşqaruv	Hamkorlik kengaşi; yillik reja; vakolatlar taqsimoti; monitoring	Maktab direktori, tarbiyaviy işlar böyiça örinbosar, mahalla raisi	Kengaş nizomi va rejasi; öquvçilar natijalariga asoslangan çoraklik hisobot
Mazmuniy-metodik	Fanlarga boğlangan loyihalar; ijtimoiy vaziyatlar banki; haşar va volontyorlik	Fan öqituvçilari, sinf rahbari, yoşlar yetakçisi	Har sinfda yiliga kamida ikki-uç loyiha; ularning fan mavzulariga boğliqligi
Psixologik-pedagogik	Öquvçi taşabbusi; irodaviy özini nazorat; refleksiya	Psixolog, sinf rahbari, ota-ona	Loyihani öquvçilar tanlagan hollar uluşi; refleksiv kundaliklar
	Ikki tomonlama muloqot; kutilmalarni kelişiş; ota-onalar universiteti	Sinf rahbari, ota-onalar qömitasi, xotin-qizlar faoli	Kelişilgan kutilmalar röyxati; ota-onalarning ma'rifiy maşğulotlardagi iştiroki

Izoh. *Muallif işlanmasi. Körsatkiçlar tavsiyaviy va tajriba-sinov jarayonida aniqlaştiriladi*

Amalga oşiriş bosqiçlari

Şartlar mantiqiy ketma-ketlikda yaratiladi. **Diagnostik-tayyorlov** bosqiçida öquvçilarning boşlanğiç holati, oilalarning vaqt imkoniyati va mahalla ehtiyojlari örganilib, subyektlar vakolati kelişiladi. **Motivatsion-loyihalaş** bosqiçida öquvçilar bilan birgalikda dolzarb muammolar tanlanadi va loyiha rejasi tuziladi. **Amaliy-faoliyatli** bosqiçda yoş va qobiliyatga mos ijtimoiy foydali faoliyat amalga oşiriladi. **Refleksiv-baholaş** bosqiçida esa "qança tadbir ötkazildi?" emas, "kim nimani mustaqil bajardi, qaysi qaror nima uçun özgardi?" degan savollar muhokama qilinib, keyingi sikl korreksiyalanadi. Masalan, obodonlaştiriş loyihasida bir guruh aholi fikrini örganişi, ikkinçisi xarajatlarni hisoblaşi, uçinçisi bajarilgan işning saqlanişini kuzatişi mumkin; tarbiyaviy jihat jismoniy işda emas, vazifaning ijtimoiy sababini anglaş va olingan majburiyatga munosabatda namoyon böladi. Bu metodik misol bölib, muayyan maktabdagi kuzatuv natijasi emas.

Şartlar sifati va hududiy farqlar

Şartlarning faqat mavjudligi emas, sifati ham hal qiluvçi. Xizmat orqali öqitiş meta-tahlilida tavsiya etilgan tört amaliyot (fan bilan boğlaş, öquvçi ovozi, jamoatçilik iştiroki, refleksiya) qöllanmagan dasturlarning örtaça effekti 0,17, törttasi qöllanganlarniki esa 0,35 bölgan; bitta, uçta va törtta amaliyotli dasturlar amaliyotsizlaridan işonçli farq qilgan, ikkita amaliyotli guruh esa farq qilmagan. Demak, amaliyotlar sonining mexanik ortişi emas, ularning izçil tizim hosil qilişi muhim.

Hududiy xususiyatlar ham hisobga olinişi kerak. Muallif hisobiga köra, respublika böyiça bitta maktabga örtaça 619 nafar öquvçi töğri keladi, Toşkent şahrida bu körsatkiç 1 127, Jizzax viloyatida esa 475 nafar. Bir neça mahallaga xizmat körsatuvçi yirik şahar maktabida kengaş bir neça mahalla vakillarini qamrab olişi, sinf rahbarlari muayyan mahallalarga biriktirilişi maqsadga muvofiq; kiçik maktablarda esa kundalik bevosita hamkorlik uçun imkoniyat kengroq, biroq yaqin aloqalar ayrim oilalarning fikri oşkora bildirilmasligiga olib kelişi mumkin. Şu sababli kiçik guruhli, davomiy va vazifalari oldindan kelişilgan faoliyat pedagogik jihatdan asosliroq. Statistika tafovutni tasvirlaydi, ammo qaysi hududda qaysi şakl samarali ekanini isbotlamaydi – buni mahalliy diagnostika aniqlaşi kerak.

Muhokama

Natijalarni J. Epstein hamkorlik tasnifi (ota-onalikni qöllab-quvvatlaş, muloqot, köngillilik, uyda öqiş, qarorlarda iştirok, jamoatçilik bilan hamkorlik) bilan qiyoslaş foydali. Bu tasnif hamkorlik şakllarini tavsiflaydi, ajratilgan şart-şaroitlar esa mazkur şakllar ijtimoiy mas'uliyatga aylanişi uçun nima zarurligini körsatadi: öquvçi taşabbusiga tayanmagan va refleksiya bilan yakunlanmagan köngillilik tadbiri taşqi topşiriq darajasida qoladi.

2012-yilgiqarorkuçiniyöqotgaç,hamkorlikmarkazlaşgantuzilmadantaqsimlangan javobgarlik modeliga ötdi: yoşlar yetakçisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori va maktab öz körsatkiçlari böyiça işlaydi, öquvçi esa ularning barçasi uçun umumiy şaxs bölib qoladi. Şunday şaroitda maktab tabiiy integrator vazifasini bajarişi kerak va taşkiliy-boşqaruv şarti aynan şu ehtiyojga javobdir. Mahallaning ikki tomonlama tabiatini ham unutmaslik lozim: u özaro yordam an'analariga tayangan jamoa va davlat

boşqaruvining quyi böğini hamdir. Mahalla işi faqat nazorat va profilaktikaga qisqarsa, mas'uliyat taşqi talabga böysuniş darajasida qoladi; psixologik-pedagogik şartdagi taşabbus va refleksiya taşqi nazoratni içki özini boşqarişga aylantiradi.

Xalqaro effektlarning örtaça va past-örtaça kattaligi hamkorlikdan tez natija kutmaslik, uni bir neça yil izçil olib boriş zarurligini anglatadi. Effektning amaliyotlar soniga noçiziqli boğliqligi esa hisobotlarda tadbirlar sonini körsatiş pedagogik natija haqida yetarli ma'lumot bermasligini tasdiqlaydi. Şu bois jarayon körsatkiçlari (uçraşuvlar, öquvçilar takliflarining qayd etilişi, loyiha davomiyligi) tarbiyaviy natijalardan (vazifani mustaqil bajariş, manfaatlar töqnaşuvini asoslab hal qiliş, yordam taşabbusi, xatoni tan oliş) alohida qayd etilişi kerak; aks holda "faol hamkorlik" haqidagi ma'muriy ma'lumot "mas'uliyat şakllandi" degan ilmiy xulosaga aylanib qoladi.

Teng iştirok prinsipi barça oilalardan bir xil şaklda vaqt yoki moddiy hissa talab qilişni istisno etadi: kimdir yiğilişda qatnaşadi, kimdir bola bilan uyda suhbatlaşadi yoki qisqa yozma fikr bildiradi. Hamkorlik oilalarni faollik böyiça reytinglaş vositasiga aylanmasligi, öquvçi natijasini izohlaşda esa oilaviy şaroitni ayblovçi xulosalardan tiyiliş lozim. Sinf rahbariga ortiqça hujjat yuki yuklaydigan tartib ham uzoq yaşamaydi, şuning uçun bosqiç va körsatkiçlar odatiy tarbiyaviy iş rejasiga singdirilişi kerak.

Tadqiqotning çeklovlari ham bor. Keltirilgan xalqaro effektlar asosan AQŞ öquvçilari namunasida olingan va ular ölçagan natijalar ijtimoiy mas'uliyat bilan töliq mos tuşmaydi; hududiy körsatkiçlar örtaça qiymat bölib, maktablar içidagi farqlarni aks ettirmaydi. Kelgusi tajriba-sinovda turli şaroitdagi sinflarni kuzatiş, boşlanğiç holatni qayd etiş hamda ota-ona, öqituvçi va mahalla vakillari baholarini taqqoslaş zarur; ular orasidagi nomuvofiqlik ölçaş xatosini ham, mas'uliyatning vaziyatga boğliqligini ham körsatişi mumkin. Natijalarni baholaş mezonlari muallifning keyingi maqolasida yoritiladi.

Xulosa

Oila-maktab-mahalla hamkorligida öquvçilarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiriş tört özaro boğliq şart majmui yaratilganda samarali böladi: hamkorlikni boşqariladigan jarayonga aylantiruvçi taşkiliy-boşqaruv şarti; mas'uliyat mazmunini real ijtimoiy foydali faoliyat bilan boğlovçi mazmuniy-metodik şart; öquvçining subyektligi, irodaviy özini nazorati va refleksiyasini qöllab-quvvatlovçi psixologik-pedagogik şart; ota-onalar bilan kutilmalarni kelişişga xizmat qiluvçi kommunikativ-ma'rifiy şart. Ular oltita prinsip asosida diagnostikadan refleksiv baholaşgaça bölgan tört bosqiçda amalga oşiriladi.

Maktab rahbariyatiga hamkorlik kengaşini tuziş, yillik rejaga fanlar bilan boğlangan ijtimoiy loyihalarni kiritiş, har bir loyihani refleksiya bilan yakunlaş va fuqarolar yiğiniga beriladigan hisobotda tadbirlar soni örniga öquvçilardagi özgarişlarni aks ettiriş tavsiya etiladi. Yirik şahar maktablarida kengaş tarkibiga bir neça mahalla vakillari kiritilişi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Özbekiston Respublikasining “Fuqarolarning özini özi boşqariş organlari töğrisida”gi qonuni. 2013.
2. Özbekiston Respublikasining “Ta’lim töğrisida”gi qonuni. 2020.
3. Özbekiston Respublikasi Prezidentining “Özbekiston - 2030” strategiyasi töğrisida”gi farmoni. 2023.
4. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Barkamol avlodni tarbiyalaşda oila instituti va fuqarolarning özini özi boşqariş organlarining ta’lim muassasalari bilan özaro hamkorligini yanada rivojlantiriş çora-tadbirlari töğrisida”gi qarori. 2012.
5. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlaş va uni amalga oşiriş çora-tadbirlari töğrisida”gi qarori. 2019.
6. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Mahalla yettiligi” faoliyatini samarali taşkil etiş hamda hokim yordamçisi, yoşlar yetakçisi, xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, ijtimoiy xodim va soliq inspektori faoliyatini eng muhim samaradorlik körsatkiçlari (KPI) böyiça baholaşda mahalla raisining iştirokini ta’minlaş çora-tadbirlari töğrisida”gi qarori. 2024.
7. Bronfenbrenner U. The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press, 1979.
8. Celio C. I., Durlak J., Dymnicki A. A meta-analysis of the impact of service-learning on students. Journal of Experiential Education, 2011.
9. Durlak J. A., Weissberg R. P., Dymnicki A. B., Taylor R. D., Schellinger K. B. The impact of enhancing students’ social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. Child Development, 2011.
10. Forobiy A. N. Fozil odamlar şahri. Yangi asr avlodi, 2018.
11. Hill N. E., Tyson D. F. Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. Developmental Psychology, 2009.
12. Urinboyev R. Law, social norms and welfare as means of public administration: Case study of mahalla institutions in Uzbekistan. NISPAcee Journal of Public Administration and Policy, 2011.
13. Wray-Lake L., Syvertsen A. K., Flanagan C. A Developmental change in social responsibility during adolescence: An ecological perspective. Developmental Psychology, 2016.
14. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.